

Dr. Ion POIANĂ
Drd. Ioana PĂCURARIU

DREPT PROCESUAL PENAL

- PARTEA GENERALĂ -

Lucrarea este elaborată de

dr. Ion Poiană – capitolele: I, II, VI și VIII

drd. Ioana Păcurariu – capitolele: III, IV, V și VII

Dr. Ion POIANĂ
Drd. Ioana PĂCURARIU

DREPT PROCESUAL PENAL
- PARTEA GENERALĂ -

Universul Juridic
București
-2014-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2014, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA
ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

POIANĂ, ION

**Drept procesual penal : partea generală / dr. Ion Poiană, drd. Ioana Păcurariu. -
București : Universul Juridic, 2014**

Bibliogr.

ISBN 978-606-673-477-6

I. Păcurariu, Ioana

343

REDACTIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15**
DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

Capitolul I

CONSIDERENTE GENERALE PRIVIND PROCEDURA PENALĂ

1. Noțiunea de procedură penală

Dreptul procesual penal este o ramură distinctă a sistemului de drept român care cuprinde totalitatea normelor juridice care reglementează desfășurarea procesului penal. Dreptul procesual penal face parte din sfera ordinii de drept normative și constituie în cadrul acesteia un îndrumar obligatoriu pentru desfășurarea procesului penal, un tipar (model) normativ care trebuie să își găsească reflectarea cât mai deplină în realizarea concretă a procesului penal¹.

Procedura penală cuprinde normele procesuale și procedurale care reglementează modalitățile prin care dreptul penal este aplicat de către organele judiciare competente, precum și modul în care trebuie să se procedeze la aplicarea normelor dreptului penal.

Normele procesuale sunt regulile care prevăd ce acte trebuie îndeplinite pentru dinamizarea progresivă și coordonată a procesului penal, în ce condiții trebuie să intervină aceste acte și care anume organe judiciare sau persoane au dreptul, obligația sau facultatea de a le îndeplini.

Normele procedurale sunt regulile care prevăd în ce mod trebuie aduse la îndeplinire actele și măsurile procesuale pentru realizarea urmărilor pe care le poate produce fiecare din acestea, în vederea atingerii scopului activității procesuale².

2. Definiția procesului penal

Procesul penal – ca definiție – reprezintă activitatea desfășurată de organele judiciare în conformitate cu legea, cu participarea apărătorului, a părților și a subiecților procesuali, în scopul constatării, la timp, și în mod complet a faptelor care constituie infracțiuni, astfel încât orice persoană care a comis o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală.

Procesul penal se înfățișează ca un complex de acte succesive, care, datorită desfășurării lor coordonate și progresive³, dă imaginea unei activități organizate în care se urmărește aflarea adevărului și pronunțarea unei soluții juste în legătură cu conflictul de drept dedus spre rezolvare organelor competente⁴.

¹ Antoniu G., Bulai C., *Dicționar de drept penal și procedură penală*, Ed. Hamangiu, 2011, p. 304.

² În acest sens, a se vedea Mateuț Gh., *Tratat de procedură penală. Partea generală. Volumul I*, Editura C.H. Beck, București, 2007, p. 1-12.

³ Dongoroz V. (colectiv), *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, Ed. Academiei, București, 1975, vol. I., p. 10.

⁴ Neagu I., Damaschin M., *Tratat de procedură penală, Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 14.

3. Fazele procesului penal

Prevederile Codului de procedură penală, împart procesul penal în 4 mari faze:

3.1. Urmărirea penală

Urmărirea penală reprezintă prima fază a procesului penal, și constă în ansamblul activităților derulate de organele de urmărire penală în scopul strângerii probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, identificarea infractorilor și la stabilirea răspunderii penale sau civile, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea lor în judecată¹.

În cadrul fazei de urmărire penală pot fi distinse 3 subdiviziuni, și anume:

- a) investigarea faptei – de la începerea urmăririi penale *in rem* până la continuarea cercetărilor față de suspect;
- b) investigarea persoanei – de la continuarea cercetărilor față de suspect/punerea în mișcare a acțiunii penale până la rezolvarea cauzei de către procuror;
- c) soluționarea cauzei de către procuror – soluțiile pot fi de netrimitere în judecată (clasare sau renunțare la urmărirea penală) și de trimitere în judecată (rechizitoriu).

Camera preliminară

În cazul în care sesizarea instanței s-a făcut prin rechizitoriu, faza de urmărire penală este urmată de cea a camerei preliminare.

Cu titlu de excepție, în cazul sesizării instanței prin acord de recunoaștere a vinovăției cauza penală va evita parcurgerea procedurii de cameră preliminară și va trece, direct, în faza de judecată.

Procedura în cadrul camerei preliminare constă în dezbaterile scrise dintre procuror și inculpat asupra problematicii enumerate de art. 54 C. pr. pen. în cadrul căreia judecătorul:

- a) verifică legalitatea trimiterii în judecată dispuse de procuror;
- b) verifică legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală;
- c) soluționează plângerile împotriva soluțiilor de neurmărire sau de netrimitere în judecată;
- d) soluționează alte situații expres prevăzute de lege.

Articolele 342-348 C. pr. pen., prin prevederile lor, reglementează procedura camerei preliminare în cazul sesizării instanței prin rechizitoriu, în timp ce în cazul soluționării plângerilor împotriva soluțiilor de neurmărire sau de netrimitere în judecată legiuitorul a impus procedura prevăzută în art. 340-342 C. pr. pen.

Judecătorul de cameră preliminară sesizat prin rechizitoriu mai are competențe și în verificarea legalității și temeiniciei dispunerii măsurilor preventive, putând dispune luarea, înlocuirea, revocarea sau încetarea acestora, în această fază procesuală.

¹ Theodoru Gr., Moldovan I., *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1979, p. 194.

3.2. Judecata

Judecata este considerată în accepțiune largă, ca fiind faza centrală și cea mai importantă a procesului penal¹, întrucât obiectul său îl constituie soluționarea definitivă a cauzei penale. Importanța fazei de judecată este dată de activitatea instanței careia îi revine obligația verificării întregii activități procesuale care presupune activități desfășurate de organele judiciare, părți, subiecți procesuali principali și alți participanți, atât înaintea judecării cauzei, cât și în cadrul judecării ei.

3.3. Punerea în executare a hotărârilor judecătorești penale – faza finală a procesului penal

Punerea în executare a hotărârilor penale definitive reprezintă activitatea procesuală, efectuată din oficiu, prin care sunt executate dispozițiile hotărârii penale definitive².

Ultimei faze a procesului penal, îi revine menirea traducerii în viață a hotărârii penale definitive și realizarea scopului legii penale și a legii procesual penale³.

În cadrul procesului penal trebuie aduse la îndeplinire dispozițiile hotărârii penale rămase definitive, dispoziții ce prevăd constrângerea persoanelor condamnate, astfel ca acestea să suporte în mod efectiv sancțiunile penale aplicate⁴.

* *
*

Modalități atipice ale desfășurării procesului penal

Există forme atipice ale procesului penal în ipoteza în care, deși faza de urmărire penală se finalizează printr-o soluție de netrimitere în judecată, are loc totuși faza de judecată, ca urmare a dispoziției judecătorului de cameră preliminară. Astfel, conform art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c) din C. pr. pen., judecătorul de cameră preliminară sesizat cu o plângere îndreptată împotriva soluției de netrimitere în judecată, într-o cauză în care s-a dispus punerea în mișcare a acțiunii penale, admitând plângerea, poate dispune începerea judecării când probele sunt legal administrate în cursul urmăririi penale și suficiente. Astfel, în circumstanțele arătate mai sus, este posibil ca judecarea unei cauze să debuteze în fața instanței de judecată fără ca faza urmăririi penale să fi fost finalizată prin dispoziția de trimitere în judecată. Caracterul atipic al procesului penal, în acest caz, constă în judecarea de către instanță a unui dosar penal în condițiile inexistenței rechizitoriului, ca act de sesizare⁵.

¹ Kahane S., *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1963, p. 242.

² Olariu M., *Fazele procesului penal român, în conformitate cu prevederile Noului Cod de procedură penală*, Acta Universitatis George Bacovia. Juridica – Volume III, ISSUE 1/2014.

³ Neagu I., *Tratat de procedură penală. Partea generală.*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 27.

⁴ Olariu M., *op. cit.*

⁵ Neagu I., Damaschin M., *op. cit.*, p. 23 și Damaschin M., *Drept procesual penal, Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 22.

4. Noțiunea, obiectul și izvoarele dreptului procesual penal

Ca oricare dintre ramurile de drept, dreptul procesual penal este constituit dintr-un ansamblu de norme juridice prin conținutul cărora se reglementează desfășurarea procesului penal, organele competente să participe la procesul penal și atribuțiile acestora.

Obiectul dreptului procesual penal îl constituie procesul penal în sine.

Noțiunile de proces penal și drept procesual penal nu sunt identice dat fiind că procesul penal este o activitate concretă reglementată de lege, desfășurate de anumite organe judiciare, într-un anumit scop, iar dreptul procesual penal conține un ansamblu de norme juridice care reglementează modul de desfășurare a procesului penal, stabilește organele competente să ducă la îndeplinire activitățile necesare realizării procesului penal și ce acte trebuie îndeplinite, precum și care sunt drepturile și obligațiile participanților la procesul penal.

Dreptul procesual penal are ca izvoare juridice:

Constituția României. În virtutea atributului de lege fundamentală, impune norme cu caracter general cu aplicabilitate nemijlocită în derularea procesului penal. Prevederile Constituției stabilesc astfel de reguli: egalitatea cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări – art. 16; faptul că libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile – art. 23 alin. (1); inviolabilitatea domiciliului – art. 27; dreptul la apărare – art. 24; dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil art. 21 alin. (3); prezumția de nevinovăție – art. 23 alin. (11) etc.

Codul de procedură penală. Actualul Cod de procedură penală, adoptat în anul 2010, după ce a suferit modificări, a intrat în vigoare la data de 1 februarie 2014. Structurat în partea generală și partea specială, Codul de procedură penală înglobează marea majoritate a normelor juridice care stabilesc desfășurarea procesului penal.

Codul penal. Codul penal conține, în mod frecvent, prevederi care se referă la desfășurarea procesului penal. Bunăoară, situațiile în care se pune în mișcare a acțiunii penale se face numai la plângerea prealabilă a persoanei vătămate pentru infracțiunile de: lovire sau alte violențe - art. 193 C. pen., vătămare corporală din culpă - art. 196 C. pen., amenințare - art. 206 C. pen., hărțuire - art. 208 C. pen., viol - art. 218 alin. (1) și (2) C. pen., agresiune sexuală - art. 219 alin. (1) C. pen., hărțuire sexuală - art. 223 C. pen., violarea de domiciliu - art. 224 C. pen., violare a sediului profesional - art. 225 C. pen., violarea vieții private - art. 226 C. pen., abuz de încredere - art. 238 C. pen. etc.

Normele din Codul penal care constituie izvoare de drept sunt și cele referitoare la lipsa plângerii prealabile – art. 157 C. pen., retragerea plângerii prealabile – art. 158 C. pen., precum și cele prin care stabilește că împăcarea înlătură răspunderea penală [înșelăciunea - art. 244 alin. (3) C. pen.] etc.

Codul civil. Codul civil este, de asemenea, izvor al dreptului procesual penal. Câteva dispoziții din Codul civil au aplicabilitate în soluționarea proceselor penale, în special în soluționarea laturii civile a cauzei (de exemplu art. 1372 C. civ. care reglementează răspunderea pentru fapta minorului sau a celui pus sub interdicție).

Codul de procedură civilă. Codul de procedură civilă constituie izvor al procesului penal venind să completească nereglementarea de către legiuitor, prin normă procesual penală, a unor aspecte cum este bunăoară enumerarea bunurilor mobile care nu sunt supuse urmăririi silite (art. 726 C. pr. civ.).

Legile de organizare judiciară. Sunt considerate izvoare ale dreptului procesual penal întrucât în temeiul prevederilor acestor acte normative își exercită atribuțiile autoritățile judiciare penale. De exemplu, Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 43/2002 privind Direcția Națională Anticorupție, Legea nr. 365/2004 privind organizarea și funcționarea poliției judiciare, Legea nr. 508/2004 privind înființarea, organizarea și funcționarea în cadrul Ministerului Public a Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism.

Tratatele și convențiile internaționale. Statutul de izvor de drept al tratatelor și convențiilor internaționale este consfințit de dispozițiile art. 548 alin. (1) din C. pr. pen.: „cooperarea judiciară internațională va fi solicitată sau acordată în conformitate cu dispozițiile actelor juridice ale Uniunii europene, tratatelor internaționale din domeniul cooperării judiciare internaționale în materie penală la care România este parte, precum și cu dispozițiile cuprinse în legea specială și în prezentul capitol dacă în tratatele internaționale nu se prevede altfel”. De asemenea, potrivit art. 20 alin. (2) din Constituție dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne au prioritate reglementările internaționale cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

5. Noțiunea și clasificarea faptelor juridice procesual penale

Faptele juridice procesual penale constituie împrejurări de fapt care, potrivit legii, dau naștere, modifică, sting raportul juridic procesual penal sau împiedică nașterea lui¹.

În funcție de conduita umană, faptele juridice pot fi împărțite în două categorii: acțiuni și evenimente. Acțiunile sunt fapte juridice dependente de voința oamenilor, iar evenimentele sunt fapte juridice produse independent de voința oamenilor².

Preponderent faptele juridice procesual penale constau în acțiuni, licite (de exemplu, retragerea plângerii prealabile) sau ilicite (depoziția neconformă adevărului făcută de un martor în cadrul procesului penal).

În anumite situații, unele evenimente pot avea valoarea unei fapte juridice procesual penale, cum ar fi decesul inculpatului.

În considerarea efectelor pe care le produc, faptele juridice procesual penale se pot clasifica în:

- a) **constitutive** – întrucât sunt cauzatoare de raporturi juridice procesual penale ce conțin drepturi și obligații caracteristice procesului penal (de exemplu: săvârșirea unei infracțiuni, intervenția părții responsabile civilmente în procesul penal, constituirea ca parte civilă, depunerea unei plângeri prealabile etc.);
- b) **modificatoare** – care produc schimbări esențiale în procesul penal, cum ar fi: punerea în mișcare a acțiunii penale, fapt procesual penal soldat cu schimbarea calității procesuale de suspect în inculpat;

¹ Neagu I., Damaschin M., *op. cit.*, p. 28.

² Volonciu N., *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Paideia, București, 1999, vol. I, p. 25.

- c) **extinctive** – apariția unor asemenea fapte determină stingerea raportului juridic procesual penal, spre exemplu: decesul inculpatului, retragerea plângerii prealabile, radierea persoanei juridice etc.;
- d) **impeditiv** – împiedică începerea procesului penal. Spre exemplu, lipsa plângerii prealabile, radierea persoanei juridice sau amnistia, intervenite înainte de declanșarea procesului penal.

Apariția uneia dintre aceste împrejurări împiedică nașterea raportului juridic procesual penal. Se cuvine să menționăm că unele dintre împrejurările ce pot fi considerate fapte juridice impeditiv, în anumite condiții, au valoarea unor fapte juridice extinctive. Ceea ce determină reținerea aceleiași împrejurări ca fapt juridic extintiv sau impeditiv este momentul în care se produce acel fapt. Spre exemplu, dacă decesul persoanei care a săvârșit o infracțiune intervine înainte de pornirea procesului penal, acesta are semnificația unui fapt juridic impeditiv, deoarece o asemenea împrejurare împiedică nașterea raportului juridic în care are loc tragerea la răspundere penală. Dacă decesul intervine după pornirea procesului penal, acesta este considerat ca fapt juridic extintiv, deoarece procesul penal încetează. În același mod, operează și amnistia sau prescripția răspunderii penale¹.

6. Noțiunea și elementele raportului juridic procesual penal

Prin comiterea unei infracțiuni se naște un raport de drept penal, care adus în fața organelor judiciare generează raporturi juridice procesual penale.

Raporturile juridice procesual penale sunt acele raporturi juridice care apar în cursul desfășurării procesului penal².

Ca orice raport juridic, raportul juridic procesual penal este constituit din următoarele elemente:

- *subiecții* raportului juridic procesual penal sunt participanții la procesul penal, respectiv: organele judiciare (organele de cercetare penală, procurorul, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară, instanța de judecată), avocații, părțile (inculpatul, partea civilă, partea responsabilă civilmente), subiecții procesuali principali (suspectul și persoana vătămată), precum și alți subiecți procesuali (expertul, interpretul);
- *conținutul* raportului juridic procesual penal este compus din suma drepturilor și obligațiilor conferite de lege subiecților raportului juridic procesual penal. În funcție de particularitatea cauzei și de etapa procesuală, subiecții raporturilor juridice procesual penale dobândesc drepturi și obligații specifice, care dau o nuanță aparte fiecărui raport juridic procesual penal;
- *obiectul* raportului juridic procesual penal constă în stabilirea existenței (sau inexistenței) raportului juridic penal și determinarea conținutului acestui raport juridic³. Astfel, pe măsură ce procesul penal se desfășoară, fiind administrate probele necesare lămuririi cauzei sub toate aspectele, raportul penal se definitivează, iar soluția pronunțată la terminarea procesului penal stabilește existența sau inexistența raportului de drept penal material.

¹ Neagu I., Damaschin M., *op. cit.*, p. 29.

² Volonciu N., *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972, p. 17.

³ Pavel D., *Despre obiectul raportului de drept procesual penal*, în RRD nr. 4/1974, p. 34.